

УДК 32+316.75(477)“1992/2022”

Едуард Попов*

Ростов на Дону, Русија

ПОСТМАЈДАНСКА УКРАЈИНА: ОД КУЛТА НОВИХ ИСТОРИЈСКИХ ХЕРОЈА ДО ПРОМЕНЕ ЦИВИЛИЗАЦИЈСКЕ МЕТРИЦЕ

Сажетак

У освит настајања независне Украјине (почетком 1990-их) у земљи је почела реализација националистичког обрасца политике у области историјског памћења. Заузимање водећих позиција у овој области од стране емигранта из Галиције – грађана Сједињених Држава и Канаде, повезаних са обе фракције Организације украјинских националиста - бандеровцима (лидер - С. Бандера) и мељниковцима (лидер А. Мелник) – и незанимање према историји, уопште, према друштвеној сфери источноукрајинских регионалних елита, на крају је одредила победу националистичке (нацистичке) верзије украјинске историје. Ова верзија је настала напорима Галичана и усвојена је на руском истоку и југу данашње Украјине од стране широких

---

* Доктор филозофије, Ростовски државни медицински универзитет, Катедра за историју, ванредни професор.

слојева интелигенције. Аутор чланка предвиђа: галицинизација и нацификација Украјине је важна, али је то ипак међуциљ. Стратешки циљ је промена цивилизацијске матрице. Украјина је већ започела прелазак са источнохришћанског (православног) обрасца на западнохришћански (римокатолички) модел.

Кључне речи: Организација украјинских националиста – Украјинска устаничка армија, „култ хероја ОУН-УПА“, величање украјинског нацизма, уџбеници историје, политика у области историјског памћења, црквена политика

Модерна, посебно новија историја Украјине је типичан пример употребе историје као инструмента геополитике – и спољашње и унутрашње. Украјина је типична млада држава са минималним искуством у изградњи државе и зато као ниједна друга има потребу за митологијом државе и нације.

Две горе наведене околности имају још један важан додатак који из њих произилази: одсуство традиције позивања на историју у политичке сврхе. Постмајданска Украјина очигледно узима пример из Пољске, веома активног и искусног играча на пољу политизације историје. Тако је, према пољском моделу, у Украјини створен Украјински институт националног памћења (УИИП). Ипак, успеси УИИП-а су скромни.

Због ограниченог обима чланка, уkratко ћемо размотрити само два историјска и политичка проблема: порекло садашње украјинске државности и оцену историје почетка и супротстављених страна током Другог светског рата.

Запис о украјинској државности према званичној идеологији води се од новембра 1917. године. Полазна тачка је самопроглашена Украјинска Народна Република (УНР), која је постала резултат политичке иницијативе групе

интелектуалаца и полуинтелектуалаца-украјинофила. Иначе, УНР није укључивала низ земаља данашње Украјине: Источну Галицију (била је део Западноукрајинске Народне Републике, заузврат, више од шест месеци била је део аутономије УНР), Подкарпатску (Угро) Рус, Северну Буковину, Крим, и неке друге територије на југу и истоку данашње Украјине. Украјинска Народна Република је де факто престала да постоји у лето 1920. године. Међутим, чак и током тог ултракратког периода постојања УНР, њен суверенитет над проглашеном територијом био је углавном формалан. Треба додати и веома сумњив легитимитет УНР у очима светских сила. И искрен чин издаје ЗУНР (Западноукрајинска Народна Република): потписивање пољско-украјинског споразума о заједничкој борби са Совјетском Русијом, 21. априла 1920. године од стране шефа УНР С. Петљуре. Западноукрајинске земље, које је у то време заузела Друга Пољско-литванска заједница (Реч Посполита), сада су де јуре пребачене на пољску страну. Аутор овог чланка је предложио да се пољско-украјински споразум назове Акт о раздвајању по аналогији са Злучким актом (Акт веза) који се широко слави у модерној Украјини (споразум о уједињењу УНР и ЗУНР у јединствену државу на федералној основи 22. јануара 1919.).

Дакле, као што видимо, историја украјинске државности, на коју се модерна Украјина позива: 1) нема дугу историјску традицију (нешто више од 100 година), 2) изузетно је испрекидана и кратког века, 3) садржи веома сумњиве моралне, па чак и са аспекта украјинске званичне идеологије, моменте (оно што аутор сматра разумним назвати Актом раздвајања итд.) и 4) она је живописан пример пропале државе, штавише 5) са сумњивим међународним легитимитетом.

Па ипак, као што је већ поменуто, садашњи идеолошки и државни лидери покушавају да изграде континуитет модерне украјинске државности, управо на Украјинској Народној Републици.

Директор Украјинског института националног памћења Владимир Вјатрович је 7. јануара 2018. рекао да Украјина треба

да призна период свог боравка у саставу СССР-а као окупацију и да одреди Украјину као правног наследника УНР.¹

Врховна рада је 22. јануара 2018. године, на Дан уједињења Украјине (други, претенциознији назив за Злучки акт), регистровала предлог закона „О сукцесији Украјине у вези са Украјинском Народном Републиком“. Документ је предао лидер нацистичке партије Свеукрајинско удружење „Свобода“ Олег Тјагнибок. Аутори документа била је група пронацистичких посланика, укључујући „украјинског фирера“, творца нацистичког батаљона/пука „Азов“ Андреја Белецког. Нацрт закона предлаже да се Совјетска Русија, а касније и СССР, признају као окупатори, а Украјина од 18. марта 1921. до 23. августа 1991. године као окупирана држава.²

Још раније, 24. августа 2016. године, председник Раде (парламента Украјине – прим. прев.), Андриј Паруби је покренуо иницијативу да се призна и озакони континуитет и наставак садашње украјинске државе од Украјинске Народне Републике (УНР), а период између УНР и независне Украјине да се сматра „совјетском окупацијом“.

Аутор овог чланка је морао да прокоментарише – по свежим траговима – законодавну иницијативу А. Парубија од стране руских медија. Скренута је пажња да би реализација идеје Парубија довела у питање суверенитет Украјине над низом територија које де факто нису биле део УНР или нису признате као такве од стране других држава.

При реализацији овога, Украјина би се одрекла – потпуно добровољно и самоиницијативно – низа територија које нису биле део УНР или су јој добровољно уступљене. Истовремено, немогуће је не одати признање истрајности са којом раде данашњи творци украјинског мита.

Други историјски заплет је можда још погубнији по својим последицама по изградњу садашње украјинске државности.

---

1 Цит. по: <https://vesti.ua/politika/274469-unr-eto-ldnr-1918-ho-rada-predlozhila-priznat-sssr-okkupantom-v-sotsseti-sporu> Дата обраћања: 12 јануара 2022 года.

2 Цит. по: <https://gordonua.com/news/politics/v-radu-vnesli-zakonoproekt-o-pravopremestve-ukrainy-otnositelno-unr-228233.html> Дата обраћања: 12 јануара 2022 года.

Реч је о званичним оценама историје с почетка и супротстављених страна Другог светског рата. Групама студената Ростовског државног медицинског универзитета дао сам задатке да анализирају релевантна поглавља уџбеника историје Украјине после државног удара 21-22. фебруара 2014. године.

Хајде да обратимо пажњу на овај аспект проблема.

Већ у освит постојања независне Украјине (почетком 1990-их) у земљи је почела примена националистичког обрасца политике у области историјског памћења. Заузимање руководећих позиција у овој области од стране емигранта из Галиције - грађана Сједињених Држава и Канаде повезаних са обе фракције Организације украјинских националиста – револуционарна или бандероваца (вођа - С. Бандера) и мељниковаца (А. Мељник) - (самим тим, ОУН-р (или ОУН-б) и ОУН-м).

Многи лидери и идеолози украјинских националиста преживели су Други светски рат и нашли уточиште на Западу. Конкретно, сам С. Бандера је слободно живео у Западној Немачкој, где га је убио агент совјетских специјалних служби. Сједињене Државе и Канада постале су главно уточиште за бандеровце и мељниковце.

И управо ову идеологију и ове личности почели су да предлажу као званичне хероје, творци нове Украјине, која је 1992. године стекла суверенитет.

После распада СССР-а, десант емиграната из Сједињених Држава и Канаде, преживелих присталица ОУН-м и ОУН-б, сручио се на Украјину. То је делимично подстакао и први председник Украјине Леонид Кравчук, родом са Волиније и (према његовим недавним признањима) присталица „ослободилачког покрета украјинског народа“. Али, вероватно, **главно је: бивша совјетска партијска елита, поставши владајући естаблишмент у независној Украјини, била је заинтересована да пронађе „своју“ независну идеологију. Стога су власти Украјине од самог почетка почеле да користе русофобију као камен темељац идеологије независне Украјине. И ту су добро дошли полулуди емигранти – бандеровци и мељниковци.**

Од почетка 1990-их јача „култ хероја ОУН-УПА“ – нацистичких сарадника из разних фракција Организације украјинских националиста (ОУН). Томе је олакшала чињеница да су се најјачи кланови Украјине - Дњепропетровск и Доњецк - углавном бавили поделом привреде земље. И они, који су одрасли у совјетској традицији најдосадније пропаганде „напредних“ идеја марксизма-лењинизма, нису марили за споредну, како им се чинило, сферу идеологије. Међутим, **суштински примитивна идеологија украјинских националиста је на крају надиграла марксизам-лењинизам**. Присталице ОУН су почеле да освајају не само Западну Украјину, где су имали огромну подршку чак и током деценија совјетске власти, већ и Централну и Источну Украјину.

Резултат тога је: вође источноукрајинских кланова, који су поседовали колосалне финансијске и демографске ресурсе, неталентовано су изгубили борбу за умове. Први је пораз била „наранџаста револуција“, а затим „револуција достојанства“ у фебруару 2014. године.

После државног удара 21. фебруара 2014. у Украјини је коначно преовладало тумачење историје кроз централни култ нацистичких колаборациониста Бандере, Шухевича и других. То се у потпуности одразило и на уџбенике историје који су настали после 2014. године.

Ево како тумачи ослобођење Западне Украјине (према Споразуму у Риги из 1921. године, који је утврдио резултате совјетско-пољског рата, између Совјетске Русије и Пољске, која је била у саставу Друге Речи Посполите) после Ослободилачког похода Црвене армије од 17. септембра 1939. један од ових уџбеника. Да објаснимо: у уџбенику се цитира Споразум о ненападању између Немачке и Совјетског Савеза од 23. августа 1939. (познатији као „Пакт Молотов-Рибентроп“), који је садржао тајне протоколе: повратак у састав СССР-а украјинских и белоруских етничких земаља, које су одузете противзаконито (и са становишта међународног права) од стране Друге Пољско-литванске заједнице (Речи Посполите – прим. прев.). „Саставни део споразума (од 23. августа 1939. – Е. П.)

били су тајни додатни протоколи. Према њиховом садржају, Совјетски Савез се сложио са укључивањем Пољске у орбиту утицаја Немачке, а заузврат је добио сагласност Немачке на окупацију Западне Украјине, Западне Белорусије, Литваније, Естоније, Финске, Молдавије и Северне Буковине.³ Скрећемо пажњу: укључивање Западне Украјине (Волине и Галиције – 1939. а Северне Буковине – 1940. године) аутори уџбеника тумаче као саучесништво стаљинистичког СССР-а у подели Европе заједно са Хитлером. Оставимо по страни ову, најблаже речено, контроверзну чињеницу. **Али ако прихватимо ово тумачење совјетско-немачког пакта о ненападању као истинито, онда се намеће закључак: модерна демократска Украјина мора да напусти ово наслеђе тоталитарног СССР-а.** Званично осуђујући и проклињући (са свим жаром јужњака) овај пакт, Украјина, ипак, не жури да врати Пољској земље Галиције и Волина које јој је одузео „диктатор Стаљин“, укључујући и за пољско историјско памћење свети Лавов-Лемберг.

Херојизацију ОУН-УПА и стварање „Култа хероја УПА“ наставља актуелни председник Украјине Владимир Зеленски. Чињеница је помало парадоксална с обзиром на то да је Зеленски етнички Јеврејин, поред тога, унук официра Црвене армије, учесника Великог отаџбинског рата.

Иступајући 27. јануара 2020. године, заједно са пољским председником Анџејем Дудом, рекао је: „Пољска и пољски народ су први осетили договор тоталитарних режима. То је довело до избијања Другог светског рата и омогућило нацистима да покрену смртоносни замајац Холокауста“.⁴

Овај говор председника В. Зеленског, по својим последицама и разноврсности теза садржаних у њему (погледајте у наставку колико је адекватан), може се назвати програмом. Па ипак, садржи много контрадикторности и отворених лажи.

3 Струкевич О.К. История Украины. 10 класс. Учебник. Рекомендовано министерством просвещения и науки Украины. Киев, 2018. С. 177.

4 «Зе» предал деда. Президент Украины обвинил СССР, наравне с фашистской Германией, в развязывании Второй мировой // Российская газета – Столичный выпуск. №17 (8071). 28 января 2020. Электронный адрес публикации: <https://rg.ru/2020/01/28/zachem-zelenskij-obvinil-sssr-v-razviazuvanii-vtoroj-mirovoj-vojny.html> Дата обращения: 12 января 2022.

Дакле, прослављена ОУН и, настале на идеолошкој и организационој основи, ОУН-р ОУН-УПА виделе су свог главног противника... у Другој Речи Посполити! Заправо, нацистичка окупација Пољске спасила је С. Бандера од затвора: пољски суд га је осудио на две доживотне казне. Реч Посполита такође није била невино јагње: као што је већ поменуто, окупирала је западноукрајинске и западнобелоруске земље (такозвана Керзонова линија) и тиме прекршила препоруке водећег наднационалног тела међуратног светског поретка – Лиге народа. Стаљин и стаљинистички СССР, без обзира на оцену оваквог карактера и ове државе, заправо су успоставили правду, враћајући садашњој Украјини и Белорусији територије изгубљене током година освајачког рата.

Што се тиче украјинских националиста из обе фракције ОУН, које у цитираном уџбенику (као и у другим уџбеницима историје Украјине после Мајдана) покушавају да представе као трећу страну у сукобу. Лидери обе фракције Организације украјинских националиста – мељниковаца (ОУН-м) и бандераца (ОУН-б или ОУН-р (револуционарна)) приказани су као вође национално-ослободилачког покрета. Истовремено, чињеница да су обојица вођа - Андреј Мељник и Степан Бандера – били агенти немачких специјалних служби, тј. Гестапоа (део структуре РСХА, структурне јединице СС) и Абвера (војна обавештајна, саботажна и контраобавештајна служба). Степан Бандера је служио доживотну казну затвора (прво је био осуђен на смрт, али је суд под притиском нацистичке Немачке заменио првобитну пресуду казном затвора) због убиства пољског министра унутрашњих послова Бронислава Перацког (1933) – то је чињеница која је такође занемарена, јер је ауторима уџбеника била непријатна. **Степан Бандера је био обичан терориста, а не вођа „националноослободилачког покрета“.**

Од свих могућих тумачења избијања Другог светског рата, председник Зеленски – а прори покретач моде у области исполитизоване историје у Украјини – изабрао је најгору од свих могућих опција. Истовремено је увредио памћење на десетине милиона Украјинаца који су се борили или

патили под нацизмом (укључујући Јевреје које су убили терористи из обе фракције ОУН); изложио је ревизији међународноправне оцене нацизма дате на Нирнбершким суђењима; у потпуности је признао званичну пољску интерпретацију Другог светског рата. Истовремено је успео да увреди историјско памћење Пољака тако што је у свој говор убацио тезу о „трећој сили“ током Другог светског рата у Украјини – ОУН. **Целате из ОУН-УПА Зеленски представља као племените борце за „национално ослобођење од тоталитарног СССР-а“.** Није случајно што је говор Зеленског изазвао запрепашћење у Украјини. И не само због његове задивљујуће неписмености на пољу историје. Говор Зеленског је у супротности, пре свега, са интересима саме Украјине. И отвара капије историјских захтева суседних држава, којима је „диктатор Стаљин“ одузео земље и поконио их Совјетској Украјини. Осим тога, са становишта идеологије украјинских нациста, пропољско тумачење историје Другог светског рата вређа сећање на „хероје ОУН“ који су се борили против пољског окупационог режима.

У закључку, дозволите ми да изразимо полулогичан закључак – пола интуитивно нагађање: **куда и зашто иде Украјина тумачећи на овај начин најзначајније историјске сијее?** Одсуство „исправног“ (са становишта украјинских власти) тумачења историје Украјине као истински руске државе (док је Русија погрешна држава), стално позивање на Запад, глорификација грко-католичке (унијатске) ОУН, те широко распрострањене симпатије према Западу, омогућавају нам претпоставку: **Украјина иде у правцу промене кода цивилизацијског развоја,** тј. од православне (руске, источнохришћанске цивилизације) ка западној цивилизацији. Међутим, ова теза је исувише озбиљна и треба јој додати нове аргументе. Истовремено, Украјина, користећи своју хиперактивност и оданост општеевропским трендовима русофобије, ефективно уноси у јавну свест *orbis et urbi* сопствене идеје о историји. И далеко од тога да су оне увек у стању да изазову само презриви осмех...

С руског превела Татјана Вучинић-Маљевић

Эдуард Попов

**ПОСТМАЙДАННАЯ УКРАИНА: ОТ КУЛЬТА
НОВЫХ ИСТОРИЧЕСКИХ ГЕРОЕВ К
СМЕНЕ ЦИВИЛИЗАЦИОННОЙ МАТРИЦЫ**

Аннотация

На заре существования независимой Украины (начало 1990-х годов) в стране началась реализация националистической модели политики в области исторической памяти. Захват руководящих позиций в этой сфере эмигрантами из Галиции – гражданами США и Канады, связанными с обеими фракциями Организации украинских националистов – бандеровцами (лидер – С. Бандера) и мельниковцами (А. Мельник) – и невнимание к истории и в целом к гуманитарной сфере восточнoукраинских региональных элит определил в итоге победу националистической (нацистской) версии украинской истории. Эта версия создавалась усилиями галичан и оказалась принята на русском востоке и юге нынешней Украины широкими слоями интеллигенции. Автор статьи прогнозирует: галициназация и нацификация Украины – важная, но всё же промежуточная цель. Стратегическая цель – смена цивилизационной матрицы. Украина уже начала переход с восточнохристианской модели (православной) на западнохристианскую (католическую) модель.

Ключевые слова: Организация украинских националистов – Украинская повстанческая армия, «культ героев ОУН-УПА», героизация украинского нацизма, учебники истории, политика в области исторической памяти, церковная политика.

Eduard Popov

**POST-MAIDAN UKRAINE: FROM THE
CULT OF NEW HISTORICAL HEROES TO
THE CHANGE OF THE CIVILIZATIONAL
MATRIX**

Annotation

At the dawn of the existence of independent Ukraine (the beginning of the 1990s), the country began implementing a nationalist model of policy in the field of historical memory. The seizure of leadership positions in this area by emigrants from Galicia - citizens of the United States and Canada, associated with both factions of the Organization of Ukrainian Nationalists - Bandera (leader - S. Bandera) and Melnikovites (A. Melnik) - and inattention to history and, in general, to the humanitarian sphere of Eastern Ukrainian regional elites determined the victory of the nationalist (Nazi) version of Ukrainian history. This version was created by the efforts of the Galicians and was accepted in the Russian east and south of present-day Ukraine by broad layers of the intelligentsia. The author of the article predicts: Galicization and Nazification of Ukraine is an important, but still an intermediate goal. The strategic goal is to change the civilization matrix. Ukraine has already begun the transition from the Eastern Christian model (Orthodox) to the Western Christian (Catholic) model.

Keywords: Organization of Ukrainian nationalists – Ukrainian Insurgent army, “cult of heroes of the OUN-UPA”, glorification of Ukrainian Nazism, history textbooks, policy in the field of historical memory, church policy.
